

Zielona agenda Bidena: kolejny wymiar rywalizacji chińsko-amerykańskiej

Maciej Bukowski

31.05.2021

Artykuł w skrócie:

- Administracja Prezydenta Bidena ujawniła bezprecedensowe plany inwestycyjne mające na celu rozwój amerykańskiej agendy czystej energii i prześcignięcie Chin w tym, co Biały Dom identyfikuje jako krytyczne pole bitwy dla rywalizacji chińsko-amerykańskiej: wyścig o technologiczną supremację w niskoemisyjnej przyszłości.
- W dłuższej perspektywie, kroki określone w planie mają na celu przeorientowanie amerykańskiej gospodarki z dala od paliw kopalnych. W okresie przejściowym transformacji energetycznej, który trwać może kilkadziesiąt lat, wzrośnie zapotrzebowanie na mniej emisyjne paliwa kopalne, zwłaszcza gaz ziemny. Chińskie zapotrzebowanie na rosyjski gaz przyczyni się do zacieśnienia relacji między Pekinem a Moskwą kosztem interesów Waszyngtonu.
- Plan Bidena ujęty jest w ramy zobowiązań do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, jakie określone zostały m.in. podczas kwietniowego szczytu klimatycznego. Niezależnie od strukturalnej rywalizacji amerykańsko-chińskiej, oba państwa deklarują otwartość na współpracę przy zwalczaniu zmian klimatycznych.

Zwołany z końcem kwietnia z inicjatywy prezydenta Bidena wirtualny szczyt klimatyczny zgromadził przywódców czterdziestu najbardziej emisyjnych krajów świata i określił nowe kierunki globalnych działań w walce ze zmianami klimatu. Pomimo głębokich napięć dyplomatycznych między Chinami a Stanami Zjednoczonymi oraz tymi ostatnimi a Rosją, przewodniczący Chin i prezydent Rosji, Xi Jinping i Władimir Putin, wzięli udział w wydarzeniu, podkreślając tym samym wagę, jaką największe światowe mocarstwa przywiązują do kwestii klimatycznych. Dwudniowe rozmowy, odbyte na siedem miesięcy przed wyczekiwaniem szczytem COP26 w Glasgow, zaowocowały nowymi zobowiązaniami do redukcji emisji oraz potwierdzeniem wcześniejszych. Co najważniejsze jednak, wydarzenie to – zorganizowane kilka tygodni po tym, jak prezydent USA ujawnił plany hojnych wydatków na zieloną transformację – miało dać do zrozumienia, że **Stany Zjednoczone powracają do geopolitycznej rozgrywki toczącej się wokół tematyki zmian klimatu i zamierzają objąć przywództwo w globalnym wyścigu o osiągnięcie neutralności węglowej, który w coraz większym stopniu wiąże się ze strategiczną rywalizacją chińsko-amerykańską.**

Trzy kroki do przodu, dwa kroki w tył: przywracanie wiarygodności amerykańskiej polityce klimatycznej

Nieprzypadkowo szczyt klimatyczny prezydenta Bidena zwołany został w ciągu pierwszych 100 dni jego prezydentury, tj. w okresie, w którym nowo wybrani prezydenci USA starają się podkreślić priorytetowe obszary działań politycznych ich administracji. Wydarzenie to miało uwiarygodnić proces wskrzeszania zobowiązań Ameryki w zakresie działań na rzecz klimatu i zniwelować ogromne szkody wizerunkowe, jakie – nie tylko w sferze klimatycznej – wyrządziła prezydentura Trumpa. Szczyt Bidena był drugim w ciągu miesiąca ważnym posunięciem, jakie miało na celu zademonstrowanie zaangażowania Stanów Zjednoczonych na froncie klimatycznym. Kilka tygodni wcześniej, niedługo po zapowiedzeniu programu rządowego mającego zniwelować gospodarcze skutki pandemii COVID-19 o wartości 1,9 biliona dolarów (tzw. American Rescue Plan), Białe Dom ogłosił monumentalny plan infrastrukturalny o łącznej wartości 3 bilionów dolarów, który ma przyspieszyć przejście Ameryki na zieloną energię (tzw. American Jobs Plan)¹. Kwoty te nie mają sobie równych w historii Stanów Zjednoczonych i wywołały porównywaną do Nowego Ładu Roosevelta². **Białe Dom stwierdził bez ogródek, że jego celem jest „przygotowanie Stanów Zjednoczonych do konkurowania z Chinami”³ poprzez finansowanie szerokopasmowego dostępu do Internetu na obszarach wiejskich, telekomunikacji 5G, zaawansowanych szkoleń dla milionów pracowników oraz milionów przystępnych cenowo i energooszczędnych mieszkań, inwestycji w drogi, mosty, koleje, porty, stacje ładowania pojazdów elektrycznych oraz ulepszenia sieci elektrycznej i innych części sektora energetycznego.** Co najmniej 600 miliardów dolarów ma być odłożonych na realizację transformacji zielonej energii, w tym 175 miliardów dolarów na inwestycje w rozwój baterii elektrycznych i finansowanie 500 000 stacji ładowania pojazdów elektrycznych w całych Stanach Zjednoczonych. 35 miliardów dolarów ma zostać wydanych na „rozwiązania niezbędne do osiągnięcia przełomów technologicznych, które rozwiążą kryzys klimatyczny i zapewnią Ameryce pozycję światowego lidera w dziedzinie technologii czystej energii”,

¹ White House. 2021. *FACT SHEET: The American Jobs Plan* [online] White House Statements and Releases. Dostępne na: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/31/fact-sheet-the-american-jobs-plan/>

² Zob. Scott Smith J. 2021. *The real lesson of the New Deal: Biden can't make unforced errors.* [online] Washington Post. Dostępne na: <https://www.washingtonpost.com/outlook/2021/05/04/real-lesson-new-deal-biden-cant-make-unforced-errors/>

³ *Supra*, 1.

a kolejne 15 miliardów dolarów na „projekty demonstracyjne dotyczące priorytetów badawczo-rozwojowych w dziedzinie klimatu, w tym magazynowania energii na skalę przemysłową, wychwytywania i składowania dwutlenku węgla, wodoru, zaawansowanej energetyki jądrowej, separacji pierwiastków ziem rzadkich, pływających morskich elektrowni wiatrowych, biopaliw/bioproduktów, obliczeń kwantowych i pojazdów elektrycznych, a także wzmocnienia technologicznego przywództwa USA w tych dziedzinach na rynkach światowych”. Administracja Bidena chce zmodernizować sieć elektryczną, nakazać budowę pojazdów elektrycznych i zbudować łańcuch dystrybucji. Co najbardziej intrygujące, propozycja określa „szybko rozwijające się branże przyszłości” jako obszary, które otrzymają dofinansowanie.

Niezależnie od wszystkich fanfar towarzyszących ostatnim posunięciom Bidena, **los tej wycenianej na ponad 2 biliony dolarów reorientacji gospodarczej zależy od tego, czy ów pakiet uzyska potrzebne mu poparcie Kongresu, co z kolei zależy przede wszystkim od tego, jak zostanie sfinansowany.** Oczekuje się, że republikanie storpedują próby Bidena dotyczące podniesienia podatków dla korporacji, co według Demokratów mogłoby być jednym ze sposobów sfinansowania planu. Jednak w sytuacji, gdy American Rescue Plan został już uchwalony, kolejne obietnice Bidena dotyczących szeroko zakrojonych wydatków zdają się mieć szansę na znalezienie pokrycia. Zdały się już one na tyle uzasadnione, aby podbudować wiarygodność ogłoszonego na szczycie zobowiązania, że do 2025 roku **Stany Zjednoczone zredukują emisję gazów cieplarnianych o 26-28% poniżej poziomu z 2005 roku, a do 2030 roku o 50-52%.** Liczby te wyznaczają bardzo ambitne cele; jakkolwiek dotychczasowe wyliczenia wskazują, że amerykańskie emisje spadły już o 13% w stosunku do poziomu z 2005 r.⁴ w 2019 r. i o 21% w 2020 r.⁵, przy czym ostatni spadek przypisuje się spowodowanemu kryzysem pogorszeniu wyników gospodarczych, to obecnie ponownie wzrastają w następstwie ożywienia gospodarczego po kryzysie wywołanym światową pandemią. Według ostatnich badań przeprowadzonych przez University of Maryland⁶, aby

⁴ United States Environmental Protection Agency (EPA). 2021. *Inventory of U.S. Greenhouse Gas Emissions and Sinks*. [online]. EPA. Dostępne na: <https://www.epa.gov/ghgemissions/inventory-us-greenhouse-gas-emissions-and-sinks>

⁵ Larsen K., Pitt H., Rivera A. 2021. *Preliminary US Greenhouse Gas Emissions Estimates for 2020*. [online]. Rhodium Group. Dostępny na: <https://rhg.com/research/preliminary-us-emissions-2020/>

⁶ Hultman, N., Clarke, L., McJeon, H., Cui, R., Hansel, P., McGlynn, E., O’Keefe, K., O’Neill, J., Wanner, A., Zhao, A. Charting an Ambitious U.S. NDC of 51% reductions by 2030. [online] University of Maryland School of Public Policy, Center for Global Sustainability. Dostępny na: https://cgs.umd.edu/sites/default/files/2021-03/Working%20Paper_ChartNDC_Feb2021.pdf

zmniejszyć emisje o połowę, udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w USA musiałyby wzrosnąć czterokrotnie do 2030 roku, a towarzyszyłby temu ogromny wzrost produkcji samochodów elektrycznych. Dlatego też strategia klimatyczna administracji Bidena opiera się zarówno na ogromnych wydatkach, jak i na szerokiej gamie planowanych nowych regulacji.

Osiągnięcie wyżej wymienionych celów będzie wymagało rozległych i ustawicznych wysiłków zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego oraz, jak to ujął jeden z analityków, „mobilizacji narodowej, przy której Projekt Manhattan wygląda jak jarmark naukowy w szkole podstawowej”⁷. Na płaszczyźnie krajowej, nacisk Bidena na zieloną transformację musi sięgnąć wystarczająco daleko w ciągu najbliższych czterech lat, aby uniemożliwić jej cofnięcie przez ewentualną przyszłą administrację republikańską. Retoryka nadal będzie miała duże znaczenie dla debaty o zmianach klimatu w USA, dlatego nowa administracja kładzie nacisk na zyski ekonomiczne i tworzenie miejsc pracy, które powinna przynieść zielona transformacja, a nie na obciążenia społeczne związane z jej przeprowadzeniem. Aby utrzymać pożądaną narrację, przekaz Bidena będzie potrzebował sojuszników z sektora Big Tech, którzy dotychczas okazali się otwarci na jego pro-klimatyczną orientację. W ramach przygotowań do ostatniego szczytu i w dowód poparcia, Apple utworzył fundusz Restore Fund, któremu przekazała 200 milionów dolarów na inwestycje w projekty leśne⁸. Google dodał filmy do swojej witryny Google Earth, które pokazują transformację pewnych obszarów geograficznych w ujęciu poklatkowym w ciągu czterech dekad⁹, a Facebook dołączył do klubu firm, których zapotrzebowanie na energię pokrywane jest w 100% energią pochodzącą ze źródeł odnawialnych¹⁰.

⁷ Patrick, S. M. 2021. *Biden's Ambitious Climate Pledge Puts U.S. Credibility on the Line*. [online] Council on Foreign Relations. Dostępny na: <https://www.cfr.org/article/bidens-ambitious-climate-pledge-puts-us-credibility-line>

⁸ Apple. 2021. *Apple and partners launch first-ever \$200 million Restore Fund to accelerate natural solutions to climate change*. Apple Press Release. Dostępny na:

<https://www.apple.com/newsroom/2021/04/apple-and-partners-launch-first-ever-200-million-restore-fund/>

⁹ Associated Press. 2021. *Google Earth adds time lapse video to depict climate change*. Associated Press.

Dostępny na: <https://www.marketwatch.com/story/google-earth-adds-time-lapse-video-to-depict-climate-change-01618578260>

¹⁰ Ivanova, I. 2021. *Facebook reaches 100% renewable-energy milestone* [online] CBS News Marketwatch.

Dostępny na: <https://www.cbsnews.com/news/facebook-renewable-energy-commitment-100-percent-milestone/>

Stawiając czoła zielonemu smokowi: chińsko-amerykańska rywalizacja na tle zmian klimatycznych

Chiny są odpowiedzialne za 28,8% emisji CO₂¹¹, czyli dwa razy więcej niż Stany Zjednoczone, będące drugim największym emitentem gazów cieplarnianych na świecie. Waszyngton zdaje sobie sprawę, że nie da się znacząco ograniczyć globalnej emisji gazów cieplarnianych bez zobowiązania się Pekinu do zdecydowanych działań, oraz ich terminowego wdrażania¹². Jak dotąd Chiny poczyniły ogromne postępy w walce z globalnym ociepleniem, a **prezydent Xi Jinping powtórzył podczas niedawnej wideokonferencji z Francją i Niemcami podjęte w zeszłym roku zobowiązanie Chin do osiągnięcia neutralności węglowej do 2060 roku¹³. Na kwietniowym szczycie klimatycznym prezydent Xi Jinping zobowiązał się, że zużycie węgla w Chinach osiągnie szczyt w 2025 r., a węgiel będzie stopniowo wycofywany z chińskiego miksu energetycznego do 2030 r.¹⁴. Odpierając naciski Johna Kerry'ego, wysłannika Bidena ds. klimatu, podczas kwietniowego spotkania w Szanghaju, administracja chińska odmówiła jednak przyspieszenia realizacji celu osiągnięcia neutralności węglowej, czy też zobowiązania się do bezwzględnego ograniczenia emisji do 2030 r.¹⁵. Wraz z Indiami, trzecim największym emitentem gazów cieplarnianych na świecie, Chiny nadal obstają przy zasadzie „wspólnej, ale zróżnicowanej odpowiedzialności” (*common but differentiated responsibilities*), argumentując, że jako kraje rozwijające się nie mogą przyjąć tych samych zobowiązań, co państwa bogatsze – których emisje per capita są znacznie wyższe – jako iż wciąż są one na drodze do osiągnięcia swojego potencjału gospodarczego jako gospodarki rozwinięte¹⁶. Prezydent Trump zwykł zwracać uwagę, że poleganie przez Chiny i Indie na ich**

¹¹ Chemnick J., Storrow, B/ 2021. China Says It Will Stop Releasing CO2 within 40 Years. [online] Scientific American. Dostępne na: <https://www.scientificamerican.com/article/china-says-it-will-stop-releasing-co2-within-40-years/>

¹² Zob. Colgan, J. D. 2020. *The Climate Case Against Decoupling*, [online] Foreign Affairs. Dostępne na: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-09-14/climate-case-against-decoupling>

¹³ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Chińskiej Republiki Ludowej. 2021. *Xi Jinping Holds Video Summit with French and German Leaders*. [online]. Dostępne na: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1869825.shtml

¹⁴ Liau, N., Yep, E., Zhou, O. 2021. China to curb coal demand growth in economic plans as part of climate targets. [online] S&P Global. Dostępne na: <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/electric-power/042321-china-to-curb-coal-demand-growth-in-14th-5-year-plan-reduce-further-in-15th-plan>; Plummer, B., Popovich, N. 2021. The U.S. Has a New Climate Goal. How Does It Stack Up Globally? [online] New York Times. Dostępne na: <https://www.nytimes.com/interactive/2021/04/22/climate/new-climate-pledge.html>

¹⁵ Jiangtao, S. 2021. US climate envoy John Kerry ends China trip with little to show . [online] South China Morning Post. Dostępne na: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3129979/us-climate-envoy-john-kerry-ends-china-trip-little-show>

¹⁶ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Indii. [2015]. Joint Statement on Climate Change between India and China during Prime Minister's visit to China [online]. Dostępne na: <https://mea.gov.in/bilateral->

statusie gospodarek rozwijających się było szkodliwe dla interesów gospodarczych Ameryki. Być może prezydent Biden powinien przeformułować ten argument, aby wesprzeć agendę klimatyczną, która w istocie koresponduje z jego planami reorientacji gospodarczej USA?

Niewątpliwie ambicje klimatyczne prezydenta Bidena dotyczą w takim samym stopniu walki z globalnym ociepleniem, jak i strukturalnej rywalizacji Waszyngtonu z Pekinem. Doskonale zdając sobie sprawę z wysokiej geopolitycznej stawki w wyścigu o zielone technologie, Chiny od lat mocno naciskają na zapewnienie sobie przewagi w tym obszarze. Jak wskazano w raporcie Globalnej Komisji ds. Geopolityki Transformacji Energetycznej (*Global Commission on the Geopolitics of Energy Transformation*) z 2019 r., **Chiny są obecnie największym na świecie producentem, eksporterem i instalatorem turbin wiatrowych, paneli słonecznych, pojazdów elektrycznych i baterii oraz posiadają około 30% wszystkich patentów na energię odnawialną (tj. więcej niż USA). Wyprzedziła Stany Zjednoczone jako kraj inwestujący najwięcej w odnawialne źródła energii, z wydatkami wahającymi się od 119,3 mld dolarów w 2015 roku do 83,4 mld dolarów w 2019 roku**¹⁷. Wszystkie te wysiłki, w połączeniu z ekstremalną koncentracją metali ziem rzadkich w Chinach i ogromnymi zasobami litu, które są krytycznymi komponentami sprzętu do produkcji energii odnawialnej, stawiają Pekin na czele długoterminowej gry o technologiczny prymat w niskoemisyjnej przyszłości.

Zanim jednak wynik „zielonej rywalizacji” stanie się jasny, miną dziesięciolecia. Jej rozwój będzie obierał różne kształty i prędkości, przy czym proces przechodzenia do niskoemisyjnej globalnej gospodarki prawdopodobnie rozłoży się na trzy fazy. W pierwszej fazie, w którą świat jest już uwikłany, wzrośnie zależność od niskoemisyjnych paliw kopalnych, głównie gazu ziemnego i (niekoniecznie czystego) wodoru, zwłaszcza w Europie i Azji, a także nastąpi skoncentrowany wzrost zużycia węgla, przede wszystkim w Chinach. W drugiej fazie największe gospodarki będą stopniowo odchodzić od paliw kopalnych, gdy produkcja energii ze źródeł odnawialnych i jądrowych będzie wystarczająco pewna i niezawodna, aby pokryć zarówno bieżące zapotrzebowanie na energię, jak i umożliwić długoterminowy zrównoważony wzrost. Wreszcie, należy oczekiwać, że trzecia faza będzie koncentrować się na wspieraniu mniej rozwiniętych gospodarek

[documents.htm?dtl/25238/Joint_Statement_on_Climate_Change_between_India_and_China_during_Prime_Ministers_visit_to_China](#)

¹⁷ Frankfurt School-UNEP Centre and BNEF, *Global Trends in Renewable Energy Investment 2020*, Frankfurt School-UN Environment program Centre and Bloomberg New Energy Finance, 2020, p. 43.

w przeprowadzaniu transformacji w kierunku zielonej energii, a jej realizacji towarzyszyć będą geopolityczne tarcia o zabarwieniu neokolonialnym.

Każda z tych trzech faz będzie generować inny zestaw uwarunkowań geopolitycznych i niepewności niż te, które staną się dominujące, gdy globalna gospodarka osiągnie status niskoemisyjnej. Zawilości pierwszej fazy są już dostrzegalne. Na przykład w Europie dostrzegalny jest napór amerykańskich koncernów energetycznych, aby wreszcie zdobyć udział w kontynentalnym rynku gazu¹⁸. Amerykańskie firmy, ożywione wstrząsami na rynku wywołanymi pandemią i wspierane przez Waszyngton, który długo powstrzymywał Rosję przed uruchomieniem gazociągu Nord Stream 2, gromadzą kontrakty rządowe na dostawy LNG w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Podsycane przez obecne bardziej na wschodzie niż na zachodzie Europy dążenie do zmniejszenia zależności energetycznej od Rosji, zwiększenie importu amerykańskiego gazu przekłada się na rezultaty polityczne i gospodarcze. Nic więc dziwnego, że prezydent Biden nie wypowiedział się przeciwko szczelinowaniu hydraulicznemu, technice środowiskowo wyjątkowo szkodliwej, która umożliwiła amerykańską rewolucję łupkową. Inna ważna zmiana, która jest już dostrzegalna, dotyczy Rosji, która, coraz bardziej odsuwana od rynków Europy i wabiona przez nienasycone rynki azjatyckie, kieruje swój eksport gazu na Wschód, szczególnie do Chin¹⁹. **Zbliżenie chińsko-rosyjskie, już teraz stymulowane m.in. trwającą transformacją energetyczną, może ulec dalszemu zacieśnieniu dzięki geopolitycznie intensywnym skutkom zmian klimatycznych**²⁰. Topniejące pokrywy lodowe w Arktyce pozwolą skrócić podróż z Szanghaju do Hamburga o 10-15 dni, czyli 5 tys. mil. Aby uzyskać do niej dostęp, Pekin, który liczy na swój przyszły Jedwabny Szlak Polarny i arktyczne zasoby naturalne (Chin już teraz posiadają blisko 30% udziałów w rosyjskim projekcie Jamał LNG), mogą być skłonne do wzmocnienia Rosji w sposób, w jaki ta nie mogłaby inaczej osiągnąć, zważywszy na ciężar nałożonych na

¹⁸ Zob. Russell, M. 2020. *Energy security in the EU's external policy*. [online]. European Parliamentary Research Service report. Dostępny na:

https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_IDA%282020%29649334;

Mitrova, T., Boersma, T. 2018. *The Impact of US LNG on Russian Natural Gas Export Policy*. [online]

Columbia SIPA Center on Global Energy Policy report. Dostępny na:

<https://www.energypolicy.columbia.edu/research/report/impact-us-lng-russian-natural-gas-export-policy>; EU

EEAS 2018. *EU imports of U.S. LNG are up nearly 600% since July 2018*. [online] EU EEAS factsheet.

Available at : https://eeas.europa.eu/delegations/tajikistan/71723/eu-imports-us-lng-are-nearly-600-july-2018_ru;

¹⁹ Zob. Chow, E. 2021. *Sino-Russian Energy Relations: A Match Made in Heaven?* [online] Carnegie Moscow Center. Available at: <https://carnegie.ru/commentary/83757>

²⁰ Zob. Goodman, S. Maddox, M. 2018. *China's Growing Arctic Presence*. [online] Wilson Center Polar Institute. Available at: <https://www.wilsoncenter.org/article/chinas-growing-arctic-presence>

nią zachodnich sankcji (Pekin mógłby np. zaoferować modernizację coraz bardziej przestarzałego rosyjskiego przemysłu). Bliska współpraca Moskwy i Pekinu byłaby z wielu powodów kłopotliwa dla Waszyngtonu. Nie dziw więc, że jeden z amerykańskich admirałów, zapytany o to, co nie daje mu spać w nocy, odpowiedział podobno: „jest to widok chińskiego statku LNG na Północnym Szlaku Morskim, eskortowanego przez rosyjski atomowy okręt podwodny”²¹.

Opinie i poglądy wyrażone w niniejszej publikacji należą wyłącznie do jej autora. Nie odzwierciedlają one stanowiska Ministerstwa Klimatu i Środowiska RP ani rządu polskiego i w żadnym wypadku nie mogą być w ten sposób interpretowane.

²¹ Bordoff, J., Goodman, S., Yergin, D.H., Sherwood-Randall, E. 2020. *The Future of Energy, Climate and Geopolitics*. [online] Debata w Council on Foreign Relations. Dostępna na: https://www.youtube.com/watch?v=vedVgCJg3dw&list=PLb8Oqk-TQXvyK_VUgLNY3KIG_zoWJ-2j8&index=8

O AUTORZE

Maciej Bukowski, LL.M. Doktorant w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, absolwent l'École de Droit de la Sorbonne i Cornell Law School. Ekspert w Ministerstwie Klimatu i Środowiska.

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.